

DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI DERGİSİ

DİNİ, AHLÂKİ, EDEBİ, MESLEKİ AYLIK DERGİ

9. Cilt

Mayıs - Haziran 1970

96 - 97. Sayı

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
Kur'an-ı Kerim'de İktisad Esasları	
Doç. Dr. İsmail CERRAHOĞLU	131
Kur'an'da İlmî Fcâz	
Çeviren: Dr. Süleyman ATEŞ	140
Şeytan Mantiğı ve Namaz	
Doç. Dr. Talât KOÇYİĞİT	151
Yazı	147
19. Asra Kadar İslâm Dünyasındaki Bilim Faâliyetine Kısa Bir Bakış	
Doç. Dr. Necati ÖNER	154
Tabiat Hâdiselerinde Kanunlar	
Yük. Müh. T. UTKU	158
Hz. İbrâhim'le Peygamberimiz'in Ayak İzleri	
M. Âsum KÖKSAL	160
Fetih Marşı	
Arif Nihat ASYA	163
İstanbul Fethini Gören Üsküdar	164
Lamartin'in Peygamber Efendimiz Hakkındaki Sözleri	167
Sâidetü'l-İyâdi'nin Oğlu Kuss	168
Dinî Eğitimde Metot	
Yakup ÜSTÜN	170
Bir Gece	
Mehmet ÂKİF	173
Peygamberimiz (S.A.S.) in Allah'dan Korkusu ile Allâh'a Olan Sevgisi	
Lütfi ŞENTÜRK	174
Dertli Dolap	
Yûnus EMRE	177
İslâm'da İsmet İnancı	
Avni İLHAN	178
Sualli Cevaplı İm-i Hal Bilgileri (Tahâret ve Sulara Dâir)	181
Sun'î İlhak'la İlgili Başkanımız Sayın Lûtfi Doğan'ın Beyânâtı	185
Doç. Dr. Kemal Üstay'ın Sayın Lûtfi Doğan'a Cevabi Yazısı	185
Fetvâ Eminleri	187
Osmanlı Şeyhü'l-İslâmlarının Terâcim-i Ahvâli	189
Diyanet İşleri Başkan Vekili Lûtfi Doğan'ın Hava Kuvvet- leriyle İlgili Beyânâtı	190
Haberler	191

DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI DERGİSİ

DİNİ, AHLÂKİ, EDEBİ, MESLEKİ AYLIK DERGİ

9. Cilt

Mayıs - Haziran 1970

96 - 97. Sayı

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
Kur'an-ı Kerim'de İktisad Esasları	
Doç. Dr. İsmail CERRAHOĞLU	131
Kur'an'da İlmî İcâz	
Çeviren: Dr. Süleyman ATEŞ	140
Şeytan Mantığı ve Namaz	
Doç. Dr. Talât KOÇYİĞİT	151
Yazı	147
19. Asra Kadar İslâm Dünyasındaki Bilim Faâliyetine Kısa Bir Bakış	
Doç. Dr. Necati ÖNER	154
Tabiat Hâdiselerinde Kanunlar	
Yük. Müh. T. UTKU	158
Hz. İbrâhim'le Peygamberimiz'in Ayak İzleri	
M. Âsım KÖKSAL	160
Fetih Marşı	
Arif Nihat ASYA	163
İstanbul Fethini Gören Üsküdar	164
Lamartin'in Peygamber Efendimiz Hakkındaki Sözleri . . .	167
Sâidetü'l-Iyâdî'nin Oğlu Kuss	168
Dinî Eğitimde Metot	
Yakup ÜSTÜN	170
Bir Gece	
Mehmet ÂKİF	173
Peygamberimiz (S.A.S.) in Allah'dan Korkusu ile Allâh'a Olan Sevgisi	
Lâtîfi ŞENTÜRK	174
Dertli Dolap	
Yûnus EMRE	177
İslâm'da İsmet İnancı	
Avni İLHAN	178
Sualli Cevaplı İlm-i Hal Bilgileri (Tahâret ve Sulara Dâir) .	181
Sun'î İlhak'la İlgili Başkanımız Sayın Lâtîfi Doğan'ın Beyânâtı	185
Doç. Dr. Kemal Üstay'ın Sayın Lâtîfi Doğan'a Cevabî Yazısı .	185
Fetvâ Eminleri	187
Osmanlı Şeyhü'l-İslâmlarının Terâcim-i Ahvâli	189
Diyanet İşleri Başkan Vekili Lâtîfi Doğan'ın Hava Kuvvet- leriyle İlgili Beyânâtı	190
H a b e r l e r	191

İSLÂM'DA İSMET İNANCI*

Yazan
Dr. İrfan ABDÜLHAMİD

Tercüme Eden
Avni İLHAN

Bir kısım müsteşrikler peygamberlerin ismeti inancının, ilk defa 3. hicrî asırda ortaya çıktığı görüşündedirler. Goldziher'e göre: "Muhammed (A.S.) in ismeti inancı bizzat O'nun ortaya attığı bir şey değildir. O kendisinin bir papa gibi kutsî sıfatı olduğunu düşünmemiştir. Böyle tanınmayı arzu da etmemiştir"¹. Wensinck: "Muteber hadîs kitaplarında Muhammed (A.S.) in ma'sum olduğunu ifade eden herhangi bir işaret yoktur." dedikten sonra: "Büyük ihtimalle bu inancın îman edilmesi gerekli sabit bir rükün haline daha sonraları geldiğini ve ilk defa Fıkh-ı Ekber'de zikredildiğini." belirtir. Yine ona göre kat'î olarak bu inanç: "Asırlar boyunca Peygamber (A.S.) hakkında hayallerin artırdığı kutsiyetin neticesi olarak ortaya çıkmıştır"². Donaldson, İslâm'da peygamberlerin ismeti meselesinin aslının, gerek doğuşunda, gerek bilinen ehemmiyeti yönünden Şîî ilm-i kelâmının ve onun gelişmesinin tesirleriyle ilgili olduğunu ileri sürer ve yine: "Bu inanç İslâm'da dînî düşünceye, Yahûdîlerin dînî mitoloji kitaplarının, bunlardan bilhassa Mansses diye tanınanlarının tesiriyle girmiştir."³ der.

Belirtmeliyiz ki, İslâm'da ismet inancının, gerek doğuşları, gerek hedef aldıkları gâye bakımından esaslı surette birbirinden ayrılan iki görünüşü vardır:

A) Peygamberlerin ismeti,

B) Şîîlere, bilhassa İsna Aşeriyeye göre⁴ imamların ismeti.

Şîî kelâmcıların —daha sonraları— bu iki görünüşün aslında bir olduğu, birbirlerine yakından bağlı bulunduğu yolundaki îzah tarzlarına ve imamların ismetinin delîli, peygamberlerin ismeti delîlinin aynı olduğunu iddia etmelerine rağmen

(*) Makalenin aslı: Akîdetü'l-İsmeti fi'l-İslâm, Mecelletü Külliyyeti'd-Dirâsati'l-İslâmiyyeti, 2. sayı, s. 49-56, Bağdat 1968.

(1) Goldziher, Ignaz: el-Akîdetü ve's-Şerîatü fi'l-İslâm, s. 23, 208-210; İslâm Ansiklopedisinde yazdığı ismet maddesi.

(2) Wensinck, A. J.: "The Muslim Creed", PP, 217-218; Tor Andrae, "Mohammed, Sein Leben und Sein Glaube", Eng. Trans., P. 179.

(3) Donaldson, D. M.: "The Shi'ite Religion", P. 334.

(4) Fâtımîler (İsmâiliye) imamların ismetini iddia etmelerine rağmen, Fâtımî akâid kitaplarında bu inancın işlenişi ile İsna Aşeriyeninki kıyaslandığı vakit, Fâtımîlerin imamlara atfettiği kutsiyetin fersah fersah ilerde olduğu görülür. Fâtımîler imâma, ulûhiyyetin hulûl ettiği bir cesed olarak inanırlar. Şüphesiz bu, imâmı, ma'sum olan bir peygamberden de üstün tanımaktır. Bak: Fyzee, A. A. A., "Shi's Legal Theories", P. 1221 An Article in "Law in the Midd East", 1955.

ben bu meselenin birbirinden farklı iki ayrı görünüşünü kabûl zarûreti vardır inancındayım.

Peygamberlerin ismeti inancının ortaya çıkışı —kanâatime göre— imamların ismeti görüşünün ortaya atılışından daha evveldir. Peygamberlerin ismeti inancı, nübüvvetin zarûrî olduğu görüşünde olanlar için, nübüvvet inancının bünyesinde vazgeçilmez bir temel teşkil eder. Bilhassa bu inanç, Brahmanlar ve daha başkaları gibi nübüvveti inkâr edenlerden; "Aklen peygamberlerin gönderilmesi imkânsızdır. Esasen onların gönderilmesinde fayda yoktur; çünkü akıl bizi onlara muhtaç olmaktan kurtarır."⁵ iddiasında bulunanlara, karşı bir görüştür. Bende hâsıl olan kanâate göre, bu inanç, Müslümanlar diğer kavimlerle, bilhassa Brahmanlarla ihtilât ettiği, İslâm'ın ilk devirlerinden beri araştırılır ve münakaşa edilir oldu. Brahmanlar ve benzerlerine karşı kelâmcılar peygamberlerin gönderilmiş olmasının câiz ve zarûrî olduğuna dair delillerini ortaya koydular: "Akıl yalnız başına bir işin iyiliğini veya kötülüğünü, yasak olduğunu veya mübah bulunduğunu veyâhut da gerekli olduğunu bilmenin yolu değildir". "Fiiller hakkındaki şu hükümlerin tamamı aklın hükmünden evvel, ancak şer'at yolundan tesbit edilir"⁶.

Halbuki Şîa'ya göre, imamların ismeti, yukarıda söz konusu olandan farklı bir meseledir. İmamların ismeti ve onların kasten veya farkında olmadan veyâhut da unutarak yapacakları hatadan, yanılmadan korunmuş olmaları inancı, Şîa'nın imâmet ve hilâfet meselesi hakkındaki düşüncelerini ihtivâ eden imâmet mezhebini ayakta tutan ana direktir. Bu sebeple onlar imamların ismetini iddia ederken, iki ana gâyenin tahakkukunu gözetirler.

"İmâmet, halledilmesi milletin re'yi-ne terkedilmiş, dünyâ ile ilgili bir müesseseye değildir ki, bu makama gelecek kimsiyi halk seçsin. Aksine, imâmet, dînin esası, İslâm'ın temelidir. Peygamber'in bu önemli meseleden gafil olması ve onun hallini halka bırakması câiz olmaz. İmamlarını bizzat tâyin etmesi kendisine vâcip-

tir."⁷ görüşünü isbat etmek, bu gâyelerin birincisidir.

Görüldüğü gibi burada imâmet, dînin bir hükümdür. Bu hüküm, yaptığı tâyinde ve gösterdiği nassda hataya düşmeyeceğinden emîn olunan bir ma'sûmun tâyin edişi ve nass gösterişi ile sâbit olur. İsmet, ancak yakînî bilgiyi gerektiren vahy ve ilham yoluyla bilinen, belirtilen bir sıfattır. Bu böyle olunca imam tâyini işi, ma'sum olan peygambere veya onun nâibine yâni ma'sum imâma has bir vazife olmalıdır ki, tâyin sahîh olsun, mânâsızlık, hatâ ve heveslere uymak gibi noksanlardan uzak olsun.

- (5) El-Gazâlî: İhyâu Ulûmü'd-Dîn, Kitâbu Kavâidî'l-Akâid, c. I, s. 100; el-Bâkılânî: Kitâbu't-Temhîd, s. 107; Şehristânî: el-Milel ve'n-Nihâl, c. 2, s. 251, Muhammed Seyyid Geylânî neşri, Halebî tâb'ı, 1961. Şehristânî der ki: İnsanlar içinde Brahma diye adlandıklarını zannedenler var. Bu ad onlara İbrâhim (A.S.) a intisablarından gelmiş. Bu, hatâdır; çünkü bunlar doğrudan doğruya nübüvveti inkâr etmekle tanınmışlardır. Nasıl olur da İbrâhim (A.S.) a müntesib olduklarını söyleyebilirler? Onlar ancak Brahm adında birine mensupturlar. Bu adam nübüvvetin ortadan kaldırılması fikrini onlara aşıladi ve nübüvvetin aklen, çeşitli yönlerden imkânsız olduğunu iddia etti.
- (6) El-Bâkılânî: Kitâbu't-Temhîd, s. 115; İbnu'l-Cevzî: Telbisu İblis, s. 65-70; Şehristânî: Adı geçen eseri, c. 2, s. 251. (Brahmanlar der ki: Resûlün getirdiği şey iki halden biri olur. Ya ma'kul olur veya ma'kul olmaz. Eğer ma'kulse; tam bir akıl onu anlamak ve ona ulaşmak husûsunda bize yeter. Bizim bu konuda resûle ihtiyâcımız olmaz. Yok eğer ma'kul değilse; o zaman makbûl olmaz, çünkü ma'kul olmayanın kabûl edilmesi, insanlıktan çıkmak, hayvanlar âilesine girmek demektir.)
- (7) İbn Haldûn: Mukaddime, s. 348.

Yukarıda îzah tarzından mantikî olarak Alî (R.A.) dan önce hilâfet makamına geçenlerin imâmetlerinin bâtil olduğu anlaşılır. Şöyle ki: Raşid halîfelerde —ittifakla— ismet ve kemâl sıfatları yoktu. Buna göre, onlar dînin esası ve temeli demek olan bu makamı işgâl etmeye ehliyetli kimseler değillerdi⁸ neticesine varmak da ikinci gâyedir.

İşte Şîî kelâmcılar birbirleriyle yakından alâkalı bu iki meseleden dolayı imamların ismeti inancını korumaya gayret ettiler. Bu inancı kuvvetlendirmek ve onu isbat etmek için gerek naklî ve gerekse aklî bütün delillerden faydalandılar. Yine bu sebeple Mu'tezilenin nazariyelerinden, bilhassa "lûtf" ve "Allâh'ın kulları için en yararlı olanı (aslah) işlemesi" görüşlerinden imâmetin vücûbu ve onun her zaman ve her yerde bulunduğu dair deliller aradılar⁹. Böylece Şîa âlimlerinin hepsi şu görüşte birleştiler: "İmamlar ma'sumdurlar, onlar her türlü kirden arınmış olup, büyük veya küçük hiçbir günah işlemezler. Hayatlarının ilk ânından son günlerine kadar kemâl ve ilim sıfatlarına sâhip olup, hiçbir sûrette onlara cehâlet ve noksanlık isnad edilemez¹⁰. Bu görüşe sâdece, İbn Bâbeveyh el-Kummî (Ö. H. 381) ile üstâdı Muhammed b. el-Hüseyn b. Ahmed b. el-Velid (Ö. H. 343) katılmamaktadır. Bu ikisi imâmın yanılarak ha-

tâ yapabileceğini câiz görürler. Yalnız bu görüş Şîa kelâmcıları tarafından hemen ve en şiddetli bir üslûpla reddedildi. Meseleden haberdar olan Şeyh el-Müfid de, "Peygamber veya imam yanılabilir" iddiasında bulunanların görüşünü çürütmek için bir risâle yazdı¹¹.

- (8) Er-Râzî: Meâlimu Usûli'd-Dîn, s. 157 (Muhassal hâmişinde) diyor ki: Şîa'dan İsna Aşeriye'nin dediğine göre: İsmetin vâcip oluşu, imâmetin sıhhatının şartıdır. Diğerleri ise, böyle değildir, derler. Bize göre: Şüphesiz delil, ismet vâcip olmadan da Ebû Bekr (R.A.) in imâmetinin sahîh olduğunu gösteriyor; el-Hullî: Keşfü'l-Murad, s. 233, Bâb-u Edilleti Salâhiyeti Ğayr-ı Ali li'l-Hilâfeti.
- (9) El-Müfid: Tashîhu Akâidi'l-İmâmiye; el-Hullî: Keşfu'l-Murad Şerh-u Tecridi'l-İ'tikad, s. 217, diğer eseri: el-Bâbu'l-Hâdi Aşare, s. 41.
- (10) El-Müfid: Tashîhu Akâidi'l-İmâmiye, s. 35; İbn Bâbeveyh el-Kummî: Meâni'l-Ahbar, s. 132; el-Meclisî, Muhammed Bâkir: Bihâru'l-Envâr, c. 11, s. 72.
- (11) El-Müfid: er-Red alâ Men Zeame enne'n-Nebiyye Yeshu, yazma, eş-Şeyh Muhsin el-Hakîm kütüphanesi, Nu. 278.

